

ALBISTEAK

ARGI-UNE IZPITXUAK

IRAKURLEAI OARRA

Irakurleok: Ona emen gure aldizkarian gaur asten dogun arlo barri bat. Urteak dira olako zerbait gura genduala eta ez genduan inor aurkitzen lan au egin nai ebanik. Orain eskatu be egin berik agertu jaku laguntzaille on bat.

Zer agertuko dan arlo onetan?

Izpar-ingietan irakurritako albisteak. Ori baiño ez ba litz, alperreko gauzea litzakela dirudi. Baiña barriak beti izaten dabe euskaldun baten irakurketa berezia, eta auxe da gure idazleak egingo dauana. Gauza egokia benetan.

Baiña zeozer geiago be izango da arlo onetan ikusten dana: Alkar-izketa ugaria eta umore onezkoa. Ikuspegi au bearrezkoa dogu gure aldi onetan.

Oraingo onetan lana luzeegia dala esango dau irakurleren batek. Urrengoetan laburragoa izango da. Udaran-tza urreratzen garanean idaz-lanak urriago etorten dira eta orregaitik luzetu dogu gaur arlo au.

Eta aukera au artzen dogu gure irakurleai dei egiteko. Zelan edo alan beteten dogu aldizkaria baiña aldizkari au txukuna ta atsegingarria, egokia ta onuratsua izatea nai ba'dogu, idaz-lanetan aukera geiago bear dogu.

Eskerrik beroenak gure idazleari. Iraunkortasunaz jarraitu dagiala eskatzen dautsagu arren.

Udako oporraldi atsegiña izan dagizuela, opa dautzuegu.

IDAZKOLAKOAK

BARTOLO ARROPAIN'GO

Txotxo, nundik atara dok izen ori?

I lekeitiarra izan eta ez dakik Arropain nun dagoenh?

Emen berton dagoen auzo bat da; baña, euk alderantziz ipiñi dok: Arropain'go Bartolo bearke leuke eta ez Bartolo Arropain'go.

Deba'n bazegok orain bosteun urteko kanta bat Milia Lastur'ko izena duena eta agertzen dira beste bi izen ere era orretara kanta orretan.

"Dakixenak bakixela". Neuk e badakit bazala Anes Lazkau'ko bat be eta Pedro Berrondo'k Don Quijote de la Mancha euskeratu ebanian Kixote Mantxa'ko ipiñi eutsola izenburu. Baña, onek ez dau ondo dagoenik esan nai.

Ez dizut esango ondo ala gaizki dagoen; badauka, orde, alako sorginkerri bat...

"Azak ederrak". Ori erantzuna ba'dok ni alkate nok.

Beste arrazoi bat ipiñiko diat: Bartolo Arropain'go Lekeitio'ko kanta zaar batetik atera det.

Nik, likittarra izan arren, ez dot ezagututen orrelako kantarik Lekitto'n.

Ba, nik bai. Orain 70 urte ikasi nuen Lekeitio'ko kaleetan eta nere amama Pillipa asarratu egiten zan kanta ori entzunda eta ortik susmoa artu nion, geure familiakoak izango zirala or agertzen diranak. Auxe zan kantia:

Si, si

Andra Mariñasi

No, no, no, no

Bartolo Arropain'go

Ua, ua

Erramon Bolua

Ta aren alaba

Leona trokua.

Gu, aurtzaroan, Gipuzkoa'tik Lekeitio'ra joaten giñan udarako oporretara eta an Andramariñasinekuak esaten ziguten. Orregaitik eta amamaren asarretik ateratzen det emakume ori aren ama izango zala. Eta, Bartolo Arropain'go, amamaren aita.

Alan be, txarto dago ori orlan esanda.

Ba, erriaren kantak dira, bai au eta baita Milia Lastur'koarena ere. Eta, Euskera erriak egin zuan eta ez Euskaltzaindiak eta ez Euskerazaintzak. Orrek Batua egin dabe.

Euskerazaintzak ez, arranoa. Guk erriaren bideak zaindu nai ditugu.

INKULTURARIZAZIOA

Eta, ori zer dok?

Aspaldiko urte auetan, bai Afrika'n eta bai Ameriketarako batez ere, ari dira esanez Elizak errien kulturetan mamitu bear duela.

Ba, amen beti ibilli gara erri euskaldunaren kultura agerpenekin bat eginda...

Euskaldunak Elizan euskaldun iraundu du: Illetako zenbait oitura zaar, Gabon eta San Juaneko gora-beerak, izkeraren arazoan eta abar. Baña, gaurko egunez gauzatxo bat ikusten det orrekin berezia dutenen artean. Errialde bakoitzak badu bere euskera, ori erabilli bear ko du Elizak, erri bakoitzean mamitu nai ba' du.

Zer, ba? Geu Afrika baño gitxiago gara ala? Afrika'rako balio dabenak ez al dau guretzako balio, ala?

LENENGO JAUNARTZEAK

Orrilla edo Maiatza osoan Lenengo Jaunartzeak izan dira baztarretan.

Nork baño nork jantzi obeak eramatea, orixe dok Lenengo Jaunartzea.

Eta, bazkariak? Boden eta ezkontzen parera eldu dira.

Au dok atarramentua, au. Nork geldituko dau aldatz-beera doan gurdie? Famili askorentzako porrota da. Merkiena eliza; ez dau ezer kobratzen eta. Baña, beste gauza guztiak?

Ez dira jantziak bakarrik; orrekin datozen beste pitiak eta egun orretako erregaliak. Ainbeste gauzekin umeak txorabiatu eta zer egin duten ere konturatu gabe gelditzen dira.

Lengo lege zaarrera joan biariko dogu berriro.

Huesca'ko Gotzai Javier Os s naparra trumoiak josten asita dago: Diruetan zabaltzen dan ugaritasuna ez omen da aundi-nai eta arrotasunaren agerpen bat besterik...

Eta, senitartekoek argazki-makinak eskuetan ataraten daben naaspilla elizan? Geuk egin genduen, egin bear ko: Domeketako jakia ipiñi eta Mezua ondoren apaizaren etxera, txikolatia artzera. Orrekin amaitu.

Bai, baña badakik orrelakoetan zer esaten dan; Baikoitzak bere astua nai duen arbolan lotzen dauela.

ALBISTEAK

Mendian lotzen ba'dau bai; eta, kalian lotzen ba' dau?

Errioxa'ko erriska batean nengoela, lengusin lekeitiar bat agertu zan ara eta kale estu batean, galdetu dio ango neskato bateri: "Emen lotuta dagoen zaldi onek ostikararik jotzen al du?". "Urdea, bezin urde ori, au mandoa da eta ez zaldia". Eta, beste gabe, alde egin zion aldamenetik.

Eta, zer egin zuan berak?

Aspitik pasau.

Ba, amen, Lekitto'n, goizero baserritar andre batek, bere astarra Arranegi'ko lenengo zenbakietan, estueanean, lotze eban eta Arranegiko Zabaldunetik etorren egunero, kalian gora, abade dotore bat, bere kapa zabal lepo-inguruan bilduta. Aspertu zan asto zaar ura an ikusten traban eta goiz batean aizto txiki bategaz, sokia ebagi eutson. An dabil ondiño baserritarra astobilla.

MARTIRI BERRIAK.

Ruanda'ko Gotzai bat eta bere apaiz lagunak bizirik lurperatu dituzte termite lurpil batean, txindurrien janari.

Zenbat eta erriak atzeratuago, ta biotza gogorrago. Ori dok asmakizuna, ori! Martiriak badozak oraindiño ere.

Bai, ez da eriotz ederra izango.

Entzunda daukot, orain Afrika'ko Gotzaien Sinodoa egitean, Isidoro Bakanja, 20 urteko mutilla santutuko dauala Aita Santuak. Bere nagusiak, esklabua zan, makilka il zuela, kristau egin zalako, eta kristautasuna laguneren artean zabaltzen ebalako. Belgika'ko nagusiak ez zuten nai kristaurik, euren buruen jabe egingo ziren bildurrez. Obe zala tonto-tonto edukitzia, eta mutillak, kristau egin ondoren, kristautasuna zabaltzen ari zan.

Nagusientzako obe zan tonto-tonto edukitzia abereen antzera zamatzeko.

Berreun baño makilkada geiago artunda gero iltzan kottarue "Barkatzen deutset" esanez. Martirien odolak ez dau etenik.

EZKONTZAK AFRIKA'N.

Iru eratan batera ezkontzen omen dira Africa'ko lurraldeetan, Erromako Sinodoaren Gotzaiek dietenez: Bertako era zaarrera, Epaitegian eta Elizan.

Ijituek be badaukie ezkontzeko modue.

Amen be, edozeñek egiten dau ori.

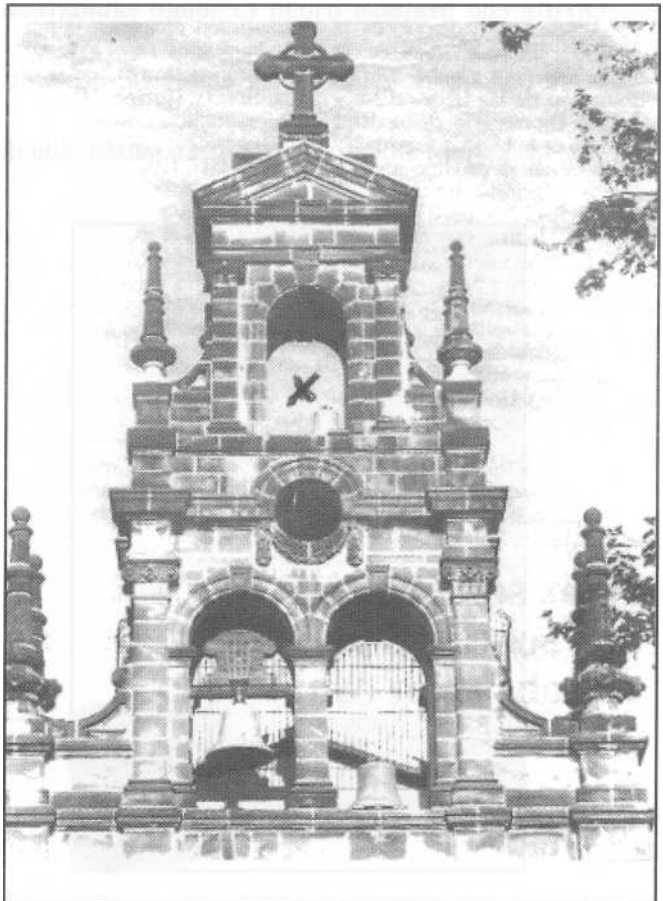
Kristau jarrai nai dutenek, ez.

Gotzai afrikarrek ori diño.

Zer?

Ori ez dabiela europako kristiñauk entenditzen eta Afrika'n ez dabe entenditzen nola Europa'ko kristauk goserik iltzen lagatzen dabezen Afrika' ko aurrak.

SAN VICENTE'KO ELIZAN KANPAIA ARRAPATU (DEIA-1994-IV-28)

Ori, Bartolo, sinisgaitza dok.

Sinisgaitza, baño egia. 230 kiloko kanpaia, kanpan-torretik lurrera jetxita zegoen, konponketa batzuk Palentzia' n egiteko. Eta, andik ospa egin dik.

Ori dok, ori ederra, orrelako kanpai zatia ostutzen dabenak, ostuko leuke beste zer-edo-zer geiago ere.

Auskalo nun gorde duten. Ezin izango dute alako aura abestu. Onela dio Gipuzkoa'ko trikitixa batek:

Debajo de la torre
de la campana (bis)
esta matando pulgas
la sacristana,
ai, ai, ai la sacristana
debajo de la torre
de la campana...

Oiek erderazko itzak dozak; baña, mamia euskaldun-euskalduna. Ori ez dau erdaldun batek egin.

Ez, motel, ori idatzi duenak, euskeraz badaki. Orain alderantziz gertatzen da zenbaitzuekin, euskerazko itzak eta mamia erdalduna eta orrek ulertzeko erderaz jakin bear.

MIXIOLARI EUSKALDUNAK ETXEAN (DEIA-1994-IV-29)

Gaur eldu dira Sondika'ra Ruanda'n egozan lau mixiolari apaiz giputzak Isidro Uzkudun, Leonardo Esnaola, Juan Kruz Jaristi, Jo9se Manuel Amunarriz eta Manuel Segundo Aizpuru.

Eutsi nai ziotn bertan; baña, auzarta izan bear du, zuurtasuna galtzeke.

Eta zuurtasunak ekarri jozak etxera, beuren naiaren aurka.

Armak saldu, erri aberatsen era berriak erakutsi pobrei, auzoen arteko tribuen artean burrukak piztu, betirako Afrika menpean edukitzeko...

Zer diok iraultza zaleen artetik etorri al aiz?

Ez nok ortik etorri; ori esan dabenek, Erroma'n bilduta dagozen 250 Gotzai dozak eta ez neu.

Bai, bai, arrazoi dek. Sinodo ori eurok Afrika-n egin nai zuen; baña, "donde hay patron no manda marinero" eta guztien Patroia Erroma'n dago. Bien artean txaboletan bizi bearrean, jauregietan biziko dira.

ROLDAN'ERI JUEZAK PASAPORTEA KENDU (DEIA-1994-IV-28)

Besteei egiña norberak jasan bear.

Makiña bat abade eta abade ez diranei kendu deutse eta orain berau preso; baña, au ez dok eltxo txikiña eta eskapako dau.

Au mando-euli galanta dek eta apurtuko ditu sare guztiak.

Galanta ean dok ala galante?

Maria Galante esaten diote Ameriketara zear ibillitako itxas-ontziari.

Baña, a Maria Galante zan eta ez galante.

Euskeraz ez dakienak euskal itzari erderazko tanke-ra ematen dio.

Eta, Galanta Galante biurtzen dau.

Donostia'n badago Pico del Loro esaten dioten aitz bat ondartzan; baña Loroeko aitz da bere izenez. Eurdaldunek Lorepeko zer dan ez dakite, eta Pico del Loro bai. Orrekin gelditu dira bai erdaldunak eta bai euskaldunak.

Bizkaia' n ere adoguz orrelakoxiak: Larrañeta esan biarrian, La Reineta esan eta kito.

Leitio'n be or daukazue Portal de Atea. Atea esan ezkerero. Portal ez da bear.

Bai gixona, euskera galtzen daben erriak, beuren euskal itzeri erderazko kutsua emoten dautsee. Entzunda daukot Araba'ko Lautaran "Tengo una perra" esaten, "alperra" dabela esateko.

Geure aritik aldendu gera. RRoldan gendu ! n itz-bide.

Orrek dau diru-gosea, orrek, itxasapo() batek baño andiangoa.

Zer itxasapo?

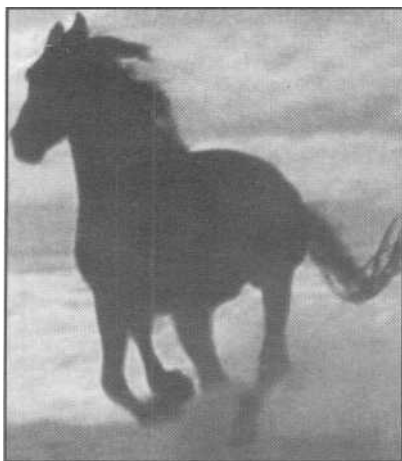
Badakizu txamarta zer dan?

Adokin batekin eta lau egurrez egiten dan aingura bat.

Ba Lekittoko serenuari, kabratan joan eta txamarta jasotzen asterakoan, itxasapo batek eldu eutson eta atoian ekarri eban porturaño.

Baña, Lekeitio'n serenorik ez ba'dago...

Orain ez, orduan bai. Eta neuk ikusi neban, Joxe Pelix'en tabernan itxasapo a, mai-gaña beteten ebalatzen. Eta, Todan'ek arek baño gose geiago izan dau lapurretan egiteko.

AMERIKETAKO ZALDIAK (DEIA-1994-V-2)

Peru'ko Mazo-Cruz deritzan kobe-
bean 10.000 urteko
zaldi-marrazkiak
agertu dira.

Ala ba'da, ez
ebazan Peru'ra Pi-
zarro 'k eruan eta
Hernan Cort s'ek
bee ez Mexico'ra.

Bai zera. Andik onera etorriak omen dira. 500.000 urteko ezurrak billatu dituzte Ipar-aldeko Ameriketan eta Bering itxas-ertzetik Asia'ra etorri omen ziran eta andik Arabia'ra. Eta emendik, España'ra. Españarrek eramane zituzten arabiar zaldiak Ameriketara.

Arraxua! Eta Euskalerriko Pottokak?

Ille ugaridun zalditxo gorri oiek geure mendietan ziran orain 16.000 urte eta aien irudiak daude geure koba zarretan; batez ere, Ekain'en.

Oraindik be ikusten dozak orren antzekoak geure mendi-goienetan.

GERNIKA SUTAN, ITALIARRAK TARTEAN (DEIA-1994-V-2)

Oraintxen bete dozak urteak Gernika erreebenetik.

Aspertu giñan entzuten zeñek erre zuan.

Ez dozu esango geutarreek erreabela, e?

Agirre'k eta bere gudarosteak erre zuela entzuten, ase giñan; eta, orain berriz esaten digute, Alemania bakarrik ez, baita Italia'ko Aviazione Legionaria'k ere parte artu zuela.

Nolan jakin dabe?

Militar-artxiboak iriki zituzten 1991-VII-24'ean eta an agertu da zelan jokatu bear zuten bonbardeoak egiteko.

Zelan, ba?

3.600 metrotik gora bota bear zituzten lergailluak, arañño iristen ez direlako antiaereoak.

Orrelako tresnarik ez an Gernika'n.

Ori ez zan arazoa. Aiek, eta alemanek, probaketak egin zituzten Gernikan, gero Europa'n ekiteko. Goien oietatik bota bear zituzten lergailluak zubitxo baten kontra.

Italianoek altura probaketan eta alemanek ler-gai-lluak eta su-gailluak... Gernika labe bat bihurturik.

Bai, "gezurra esan nuen Getari'n / eta ni baño lenago zan atarin". Nekez, baño, azkenik, egia nagusi.

GEUK ERE BERDIN (DEIA-1994-V-4)

Irakasle batek proba au egin dau bere ikasleekin: Galdetu deutse 15 urteko neskato eta mutillei, ia eurok Roldan'en tokian egon ba'lira, zer egingo leukien. Eta, badakizu zer erantzun daben?

Zer?

Bardin egingo leukiela.

Eta, ori zergaitik?

Emengo jainkoa Dirua dalako eta ederto bizitzeko. Dirua bear dalako.

Orretan ondo erantzun dute. Eurok arrazoi.

Arrazoi? Nundik, baño.

Zer erakusten dabe eskoletan? Zer erakusten dau Telebistak? Zer erakusten dau mundu guztiak? Arazoa ondo bizitzea dala, atsegin guztietan murgildurik eta orretarako Diru asko bear da. Emen beste konturik ez dago.

Jainkoa eta bere legeak erditik kendu ezkerro, zer gelditzen da? Badirudi arrazoi dezula. Goiko Nagusia kenduta, emen guardia zibillak gelditzen dira; baño, euren nagusia lapurretan asten ba'da, orduan zer?

FRANCO'REKIN OBETO (1994-V-10)

Sarri ari naiz Franco'rekin obeto giñala entzuten.

Ori esaten dauana ez da Franco'ren garai guztietan bizi izan.

Bai, baño Franco'rekin ez zan orrelako lapurkeririk egoten.

Egon, egoten ziran; bai ixillean ondo gorde ere. Redondela errian, Galizia'n oiola neurri oso eskasean zegoela, lau milloi litro falta izan ziran une bakar batean...

Eta, ori nola liteke?

Ori ez zan ixilleko dirua, bistan zegoen gauza bat baño; eta, alaz ere, galdu egin ziran eta iñork jakin ez, nun eta nola. Ori zan orduko garaia. Eta, Nagusiagaitik zeñek esan ezer?

Eta, euskerari buruz, zer?

Euskerari buruz, obe da ixilik egotea; orrelako eraso-aldirik ez du euskerak jaso sekulo sekulotan. Bi gauzatxo bitxi esango dizkizut, neroni testigu nintzala.

Esan, esan.

Egun gutxien barru gertatu ziran biak. Ona bat; Dognosti'tik Hernani'arako tranbia zaarra, soldaduz gañezka zijoan Loyola'ko kuarteletara. Euskeraz ari giñan geienok. Gure artean bi falanjista zijoazen eserita.

Zer ziran falanjista oiek?

"Falange", diktadura zaleko alderdi politiko bat zan eta gerratera alkandora urdiñez agertu ziran. Alaxe zeuden urdiñez jantzita eta gerriko ugalak beltzez. Euskeraz ari giñalako soldaduoak, biak batera, garraxi bizian, onela asi ziran kantari:

"Los separatistas vascos
no lo pueden remediar,
si se juntan tres o cuatro,
empiezan a rebuznar.

La cucaracha, la cucaracha
ya no puede caminar..."

Aientzako euskera asto-arrantza al zan, ba? Eta, zuek ixilik?

Pistolak gerrian zeuzkaten, guk berriz, mozketoiak kuartelean eta tiroka arteko ez zuten askoren bearrik.

Eta, bigarren gertakizuna?

"Rebajado de rancho" nengoen kuartelean, beste asoko bezela eta duro bat, ogorleko bat, ordaintzen neban (bost pezeta, baña zillazkeoak) egunero, iru otordu (gosaria, bazkaria eta aparria) eta oiagaitik.

Merkeago ezin.

Zillarrezko diru aundia zala duro bat, kontuan artu.

Bai, eta?

Eguerdi batean etxekoandrea negarrez topatu neban. Zer dezu? Esan nion. Ogei duro kendu didate multa, erantzun zidan. Zergaitik? Nere anaiakin euskeraz egin dedalako.

Orregaitik emon eutsen orrelako zigorra?

Illero ordaintzen neutson 30 durotik, 20'ko zigorra, kalean bere anaiakin euskeraz egin ebalako. Esan eiok orain amamari Franco'ren garaia okeak zirala!

QUEIPO DE LLANO GENERALA

EUSKARARZALEAK egiñiko Ipui-Sariketako 4'n. Ipuiñean Queipo de Llano sartzen dozu onela esaten:

"A esos sacerdotes los voy a colgar del Arbol de Guernica"; baña, nor zan Queipo de Llano jeneral ori?

Mola, Iruña'ko Militarren Buru, Errepublikaren aurka jeiki zan Espaiñiako Ifarraldean; eta Queipo de Llano'k lan berbera egin zuan Egoaldean, Sevilla arturik. Franco bitarte orretan Afrika'n zebillen. Queipo'k Parte de Guerra ematen zuan gaueko amarretan. Eta orrelako Parte batean esan zuen esateko ori. Baña, ez zuen Sacerdotes itza esan, Sacerdotes baño.

Eta, zergaitik ipiñi dozu Sacerdotes?

Nik Cerdotes ipiñi neban, eta, irarkolan edo, usteko eben uts bat zala eta orregaitik Sa bat jarri zioten aurretik. Baña, berak ez zuen Sacerdotes esan, Cerdotes baidik.

Cerdotes esan eban abadeengatik? Eta, nun eukan euren Cruzada famosua?

Bai, ala da; baña, Zumarraga'ko txanburu zan Irigoien'dar Txomiñ'ek galdetzen zuen, Cruzada ori Cruz'etik ala Cruce'tik ote zetorren. Ez dira berdiñak Cruz eta Cruce.

Badirudi Cruzada a, Cruce'tik etorri zala.

Arrek orrelakoak esatea, ez da gauzarik txarrena.

Okerragorik ba'al da ala?

Ori esan zuelako, giputz apaiz batek zorionak bialdu zizkion Queipo'ri.

Bai?

Bai. Bizkai'ko kardu eder bat eman zien sari. Gero beste bat Gipuzkoa'n. Baña, badakizu zer esaten zuten ango erritarrak?

Zer?

Goziki asko eta arrautza gutxiLiin egindako tartapilla zala.

Arraxua! Bai esan be!

PRAKA LUZIAK

Orain edozeñek eramaten ditu praka luzeak; garai batean, ordea, gizonzkoenak ziran praka luzeak eta umeenak, berriz, praka motxak.

Bai, orduan ala zan. Ba al dakizu Pedrotxo'ri zer gertatu jakon, lengo egunean?

Nor dan be ez dakit.

Gure auzoko Pedrotxo'k praka luziak nai ebazan. "Lenengo gizondu egin biar dozu" esan eutsen aitak. Egun aietan etxean, lor-ontzi eder bat, apurtu eban norbaitek. -Nok apurtu dau lor-ontzia? Galdetu eban aitak. Mirentxu gorri-gorri para zan. -Neuk! Erantzuen eban Pedrotxo'k. Eta amak aitari: -Praka luziak erosi bearko doguz Pedrotxo'rentzat, gaur gizondu da-ta.

ALBISTEAK

BILBAO ALA BILBO

Or dabilta batzuek Bilbao dala, eta Euskalzaindiak babestutako beste berri-zale batzuek, Bilbo dala, erriak ala esaten duelako. Zuk zer derizkiozu?

Bilbao dala.

Noiztik da Bilbao?

Dokumentu zaarretan Vilvao agertzen da.

Nun?

Esate baterako, Belanger Kanada'ko idazleak, badauka Euskaldunek an egin eben arrantzen berri ematen daben, frantzesez idatzitako liburua, eta 101'garren orrialdean onela diño dokumentu baten akaberan:

"Su Alcalde y Secretario general. En la villa de Vilvao a 28 de agosto de 1596".

Bilbao ala Vilvao esan, berdin aoskatzen ba'dogu, zertan dabilta jakintsu orrek, Bilbo dala esaten?

Or gertatzen da Galdakano, Lazkano eta beste aintatekin Iruña'ko agiritegian onela dago idatzita 1331'ean: "Quod navarri expugnauerant fortalezam de Lazcano". Beraz, Lazkano izan da eta ez Lazkao. Eta, erriarena ipiñi nai bladın ba'dute, ipiñi dezatela Lazkau, orrelaxen esaten bait du erriak. Erriak egiten dituen zenbait aoskatzeko okerkerirekin batera datoz; erriaren euskerarekin ez, ordea.

Ba, Galdakao berdın da. Lekitto'n bada kanta zaar bat onela diñoa:

Mari Galdakaño sospaletan

sospalak batunda

kaka albarketan.

Ez dau esaten Galdakao, Galdakaño, baizik. Ori zan Lekitto'ko erriak esaten ebana.

Erriaren esanak artzen dituzte nai dutenean eta ez beti.

GABONETAKO ARBOLA

Auzoko Markeliñe'k zer egin dauan badakizu?

Etxetik alde egin eta Kaspar Zantarrekin eskondu.

Ez al da zaartxua gizon ori orrelako neskatilla gaztiarekin eskontzeko?

Ezkondu edo alkarregaz bizi. Baña, ez dabe asko iraun.

Zer dala-ta?

A ez omen da gizona. Gabonetako Arbolia baño.

Zer dauko Gabonetako Arboliak?

Adornotarako bolatxuak.

Jesusmarietajos ! Sekulan orrelakorik!

KRISTAU BANO LENAGO EUSKALDUN

Batzuek esaten dabe ze, euskaldunok doguzan izkuntza, odola, geneak, kultura... danak dirazela euskaldunak; baña, erlijiorik ez. Ori ez dala euskalduna.

Bai, aspaldian mito berriak sortzen asiak dira eta orixe da mito berri bat. Egia ez izan arren, esan da esan eta aizkenerako jendiak sinistu, arrazoigabeko esaera ustel ori. Hitler'ek ere orrela jokatzen zuen.

Odola, Rh- eta orrek euskaldunak doguz.

Orain, esaten dute jakintsuek, asieran euskaldun guztiak zirela Rh-'koak. Gaur, ordea, %'tik 70'k badute Rh. Nundik agertu da Rh ori? Rh-'koek 30 bakarrik dira eunetik. Nundik aldaketa ori?

O odol-mota ere geienok doguz.

Asieran danok, orain erdiak. Beste A odol-mota badute %'tik 45'tek. Nundik agertu da A ori eta noiz-edo-noiz azaltzen dan B mota?

Ezin ukatuko dozu euskera garbi-garbia ez dogunik!

Badegu euskerean arri-aroko zenbait berba, eta latiñetik, zer esanik ez. Pillo galanta... Euskera bat izan arren, naaste-borraste aundiak daramaz berarekin.

Baña, ori ez dozu esango euskal-kultura gaitik?

Camille Julian, idazle euskaldun arazoetan jakintsu frantzesak onela dio: Gizaldietan zear gertatu diren kultura guziak diraute euskaldunetan. Bein gauza bat ikasi ezker, ez dute sekulan galtzen. Gizakien museo bat bezela dira euskaldunak. Txapela ez zuten euskaldunek asmatu, ezta pelota ere; baña bein eurok erabili ondoren, biak dira euskaldunak: Pelota euskalduna (pelota vasca), txapel euskalduna (beret basque, boina vasca)...

Demoniñua!

Gure aurrekoek azti-zaleak edo majikoak ziran, eta kobeetako paretetan utzi euskuezan euren majiaren agerpen miragarriak... Geroago, askoz ere geroago, indoeuropeoak eta zeltak euren gazteluak geure mendi-gallurretan jaso ondoren, gurekin egon ziran, milla urte baño geiago, bai Araba'an eta bai Nafarroa'n; eta la-reun edo geiago, Bizkaia eta Gipuzkoa'n. Eta, animismoa erakutsi ziguten.

Zer da animismoa?

Mundu onetako indarrei anima bat ipintzea norbait ba' lira bezela, eta ez gauza eta indar utsak; orixe dezu Animismoa. Ori egin zuten batez ere Eguzkiakin, Illargiak, Itsasoakin, Zeru Urdiñakin, Baso eta Iturriekin... Ortik sortu ziran lauburuak eta abar.

Nik uste neban lauburua euskal utsa zala.

Beste askok ere bai. Gogoratu, ordea Hitler'ek lauburua artu zuela bere arraza eta etniaren ezaugarri. Ikur oiek India'n ere badira.

Geure zapaltzailleek ekarri eta guk iñuxente, iñuxente geureak ba' lira bezela artu.

Bear ba'da geuretako asko ere aien arrazakoak izango gera erromatarrek guregana eldu ziranean, galdu egin bait ziran errien artean izkutaturik edo. Beste alde batetik begiratuta ere, gure artean ainbeste ugaritzen dan A odol-mota, ori eurena da.

Eta, erromatarrek zer ekarri euskuen?

Kultura-gai asko eta erlijio berriak ere bai. Guk geure artean oraintsu arte erabilli izan ditugun ilkoeri buruzko oitura zaar-zaarrak, eurak ekarriak ziran.

Ba omen dagoz Pirenee mendietan aien garaiko arlosak eta arrizko aldarak be.

Erromatarrek ekarritako santuenak (Marte, Silvanus, Monini, Diana, Mitra...) eta geureak ziran animala santuenerak (Aderbeltza, Beigorritxo, Aritxo...) eta abarrenak.

Orduan magoak izan gara lenengo, gero animistak eta totemistak, gero erromatarren erlijioak zenbait oiturretan... Mari galdu dogu baztarren batean.

Geure gaurko ipuiñetako Marik beregan ditu erlijio guzti oien agerpenak: Mari bera da zeru-indarren nagusi, berak artzen ditu animalien itxurak, aginduak baditu eta saria eta zigorra ere ematen ditu, baditu bi seme (Atarrabi eta Mikelatz) onaren eta txarraren irudiak...

Bera degu bere aurrekoen bilduma osoa.

Eta, kristautasuna?

Erromatarren bideetatik etorri zan gurera, auen erlijioraren ondoren eta milla urte baño geiago gaudituz dituz gure artean. Marxismoak ez du beste orrenbeste iraungo.

Orduan, euskalduna zer da?

Guztien kopurua. Kristautasunaren milla urteak kentzen ba'dituzu, erromatarren beste bosteunak ere kendu bearko; baita indoeuropeo eta zelten beste millak... Eta majiaren millakak...

Ala ba'da, zer geratzen da?

Cro-magnon'eko gizona, aurreko Neanderthal'ena, ala Homo Erectus'ena, Pitekatronpo'arena ala Tximiño'ena? Zerekin geldituko gera?

Ortan asi ezker, ez dago ezer.

MUKIAK ERORTZEN

Mukiak erortzen ari zaizkizu, gizon!

Ez bildurtu, badaukadaz geiago.

Bartolo Arropaingo

1994.eko epailak 22ko DIE WELT Alemaniako egunkarian agertutako albisteak.

Euskaldunak Europako erririk zaarrena ete?

dpa LONDON- Espainiatik iparraldean eta Frantziatik ego sartaldean bizi diran euskaldunek orain dala 18.000 urtetik ona erri talde berezia osotzen dabe. Au berau Bartzelonako Unibertsitateko zientzilariek DNA dalako gai genetikoari egindako azterketen bitartez idoro dabe. Britania Aundiko "NEW SCIENTIST" zientzia aldizkariak aditzera emon izan dauenez, euskaldunak, Pirinietako aranetan askotan bizitokiz aldatu daben arren, Erri lez, barriz, Izozte Arotik ona beste erriengandik urrunduta bizi izan dira.

Iniaki Martiartu

1994.eko epailaren 23